PROCESUL DE LUARE A DECIZIILOR JUDICIARE: DINCOLO DE ROBE

JUDICIAL DECISION-MAKING PROCESS: BEYOND THE ROBES

CZU: 347.95 **DOI:** https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.29

Valeria URSU[1]

ABSTRACT. *Judicial decision-making forms the bedrock of legal systems, shaping individual lives and societal structures. While traditionally portrayed as an objective application of legal principles, the decision-making process is far more complex, influenced by a multitude of factors beyond legal texts. This article delves into the intricacies of judicial decision-making, examining the interplay between legal norms, judicial philosophies, personal values, and external pressures.*

Keywords: *social background, judges, proffesional career, social influence factors, judicial decisions, external circumstances.*

REZUMAT. *Procesul de luare a deciziilor judiciare reprezintă fundamentul sistemelor legale, fiind în stare să modeleze cursul și dinamica vieții indivizilor și structurilor sociale. În timp ce tradițional este prezentat ca o aplicare obiectivă a principiilor legale, procesul de luare a deciziilor este mult mai complex, influențat de o multitudine de factori dincolo de texte juridice. Acest articol investighează detaliile procesului de luare a deciziilor judiciare, examinând interacțiunea dintre normele legale, filozofiile judiciare, valorile personale și presiunile externe.*

Cuvinte-cheie: *background social, judecători, carieră profesională, factori de influență socială, decizii judiciare, circumstanțe externe.*

Introducere

În esența sa, omul este o ființă socială. Cu alte cuvinte, la nivelul vieții sale sociale se găsesc acele determinații majore care-l fac să fie ceea ce este: o ființă rațională care-și proiectează propriul destin, transformându-se pe sine și mediul în care trăiește în raport cu anumite valori, aspirații și credințe [1, p. 74]. Un exercițiu de imaginație în urma acestei accepțiuni, probabil ne-ar propulsa în reflecții despre propria personalitate, despre mediul social în care trăim și despre modul în care circumstanțele vieții noastre sociale ne pot impacta dezvoltarea. Din perspectiva unei asemenea sinteze teoretice, *realitatea socială* este văzută ca un construct psihosocial și cultural, realizat într-un context acțional și interacțional, prin intermediul unor operatori specifici: de natură psihoindividuală, psihosocială și socioculturală. Cu alte cuvinte, realitatea socială este un ansamblu structurat de scheme congnitive și reprezentări, care racordează existența obiectivă la subiectivitatea persoanelor și grupurilor sociale. Este un proces continuu de reelaborare mentală a unor date perceptive [1, p.75].

[1] Valeria URSU, drd. Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, valeria.ursu96@gmail.com ; ORCID - 0000-0003-2995-0221

În dimensiunea realității sociale, definirea locului și rolului personalității ar putea fi o provocare pentru fiecare dintre noi, iar mai mult decât atât – ar putea fi o provocare pentru identificarea profesională și personală. Personalitatea, într-o accepțiune curentă, desemnează persoana maximal valorizată social, recunoscută ca atare prin performanță, ținută morală sau profesională exemplară, rolul deosebit jucat în anumite situații importante pentru comunitate, etc. În acest sens, personalitatea este persoana, respectiv personajul devenit etalon valoric pentru anumite domenii de activitate sau pentru viața socială în general.

Pe cealaltă parte a baricadei, în definiția personalității dată de prof. Cristea, una destul de „solicitantă" la nivel de caracteristici, vom lansa spre discuție afirmația făcută de Richard A. Posner, în cartea sa – Cum gândesc judecătorii [4], care spune că judecătorii sunt ființe umane, cu toate punctele forte, slăbiciunile și prejudecățile care vin cu acest teritoriu. Această citare surprinde esența argumentului lui Posner conform căruia judecătorii nu sunt *mașinării automate* care aplică pur și simplu legea. Ei sunt susceptibili la aceleași prejudecăți și influențe ca orice altă ființă umană. În acest sens, din perspectivă psiho-socială, personalitatea este rezultatul unui proces evolutiv care începe din primele zile de viață ale copilului, dar care se fundamentează pe anumite structuri biosomatice transmise pe cale genetică, deci preexistente în raport cu structurile psihice în curs de formare în ontogeneză [1, p.188].

Să revenim însă la Posner, care a analizat „modul în care gândesc judecătorii" în raport cu diferiți parametri și diverse circumstanțe, care le influențează direct sau indirect, conștient sau inconștient, procesul de luare a deciziiilor judiciare. În timp ce judecătorii, ca și reprezentanți ai acesei profesii, aderă, inevitabil la transpunerea obiectivității în deciziile lor, valorile lor personale le modelează inevitabil activitatea, care se transpune de cele mai multe ori în felul în care aceștia examinează cauze și emit decizii. Înțelegerea individuală asupra corectitudinii, justiției și normelor socieală impactează inevitabil procesul de interpretare a legii și ponderea pe care aceștia o acordă argumentelor specifice. Această influență poate fi deosebit de evidentă în cazurile în care legea este ambiguă sau tăcută cu privire la o anumită problemă, solicitând judecătorilor să se bazeze pe propria „busolă morală" pentru a lua o decizie.

În cea de-a doua jumătate a secolului trecut, pe fondul unor programe care vizau asistența socială și asigurarea sănătății mentale și fizice a populației, a început să se contureze o nouă ramură a psihologiei sociale: psihologia comunității [1, p. 833]. În aceeași ordine de idei, sistemele sociale, la toate nivelurile și în toate formele lor de organizare, implică o rețea complexă de relații între persoane, grupuri, organizații și instituții, relații care reprezintă condiția de fond a funcționării respectivelor structuri. Din aceste considerente, la nivel de înțelegere a unor fenomene sociale, precum și a modului în care aceste fenomene influențează dezvoltarea societăților, a grupurilor și a indivizilor, vom transpune și analiza în prezenta lucrare concepte de terorie psiho-socială, precum și abordări sociologice prin intermediul cărora, influența *backgro-*

und-ului social în exercitarea profesiei de judecător și în special, în procesul de luare a deciziilor judiciare, ar putea contura mai mult sens și înțelegere.

Indiferent din ce perspectivă vom aborda problema condiției umane, un fapt este evident: individul se naște cu anumite predispoziții structurale și funcționale, cu anumite virtualități care capătă consistență și se obiectivizează în conduite specifice numai în urma unui îndelungat proces de învățare și integrare socială. Individul își depășește simpla condiție biologică, devenind cu adevărat personalitate numai în urma socializării sale, a interiorizării unor influențe sistematice și organizate, provenite din mediul extern. Progresiv, în ontogeneză se asimilează și se interiorizează sisteme complexe de valori, modele, norme, idealuri, scheme congnitive și acționale etc.[1, p. 19].

Background-ul social în procesul de luare a deciziilor judiciare

În contextul factorilor care ar putea influența direct sau indirect dezvoltarea personalității umane, iar ulterior – parcursul profesional și procesul de luare a deciziilor, am putea să identificăm următoarele: genul, rasa, orientarea sexuală, apartenența religioasă, locul nașterii, accesul la educație și nivelul de alfabetizare/școlarizare, corupția, sărăcia, statutul socio-economic, etc., iar șirul acestora cu siguranță nu este unul exhaustiv. În această ordine de idei, la nivel de exemplificare am putea să listăm câteva exemple. Judecătorii care au crescut într-o anumită țară sau regiune pot fi mai susceptibili să ia decizii care să fie în concordanță cu valorile culturale ale acelei țări sau regiuni. De exemplu [2], un judecător care a crescut într-o țară cu o cultură puternică a familiei poate fi mai susceptibil să decidă în favoarea unei părți care susține că copiii ar trebui să fie crescuți de ambii părinți. În continaure, judecătorii care au avut experiențe de viață similare cu părțile implicate într-un caz pot fi mai susceptibili să ia decizii care să fie în favoarea acelor părți.

Pe de altă parte, în contextul experiențelor traumatice suferite, un exemplu [6] ar fi cel al unui judecător care a fost abuzat în copilărie: acesta va fi mult mai susceptibil să decidă în favoarea unei părți care este acuzată de abuz asupra copiilor. Judecătorii de sex feminin, în altă ordine de idei, pot fi mai susceptibili să ia decizii care să susțină femeile și copiii. Acest lucru se poate datora faptului că judecătorii de sex feminin pot avea o mai bună înțelegere a problemelor cu care se confruntă femeile și copiii. De asemenea, ele pot fi mai sensibile la preocupările acestori grupuri sociale. Un studiu [5] realizat în Statele Unite a constatat că judecătorii de sex feminin sunt mai susceptibili să decidă în favoarea femeilor în cazurile de divorț și custodie.

În continaure, vom analiza formarea și evoluția personalității ca fiind strâns legate de alte trei categorii de procese psiho-sociale și socio-culturale cu caracter complementar, și anume: socializarea, integrarea și învățarea socială. Fiecare dintre acestea racordează individul la un set specific de exigențe ale vieții sociale și de relație. Socializarea, spre exemplu, este un proces psihosocial cu caracter interactiv, prin intermediul căruia se transmit și se asimilează sisteme de valori, norme, modele

socioculturale, atitudini, credințe și concepții, care sunt caracteristice colectivităților și grupurilor de apartenență. [...] Aceste conținuturi, odată asimilate, consituie premisa esențială a integrării și coparticipării persoanei la viața socială în termeni de normalitate acceptată; după cum nerealizarea acestui deziderat conduce cel mai des la amrginalizare, dezinserție, respingere socială, anomie și manifestarea unor atitudini și comportamente deviante sau antisociale [1, p.189].

Învățarea socială, pe de altă parte, este o activitate complexă, complementară și indisolubil legată de procesul socializării, reprezentând totalitatea proceselor psihoindividuale și activităților psihosociale prin intermediul cărora se asimilează ansamblurile de cunoștințe, norme și modele sociale specifice unei comunități, generând pe această cale moduri specifice de gândire, simțire și acțiune [1, p.189].

Integrarea socială, pe de altă parte, reprezintă modalitatea principală de obiectivare a rezultatelor socializării și învățării sociale. Integrarea desemnează preluarea, asumarea și exercitarea activă a unui sistem de statute sociale și activități corespondente, cu obligațiile și drepturile care derivă din acestea, prin aceasta circuscriindu-se calitatea de *persoană* a individului. În urma identificării cu valorile, normele și modelele care structurează viața comunitară, persoana dezvoltă un sistem complex de relații structurale și funcționale cu alte persoane, cu organizațiile și instituțiile sociale ale căror element activ devine [1, p.189].

În timp ce, de la judecători se așteaptă să păstreze imparțialitatea în activitatea pe care o desfășoară, însuși actul de selectare și aplicare a normelor legale implică o judecată de valoare inerentă. Astfel, judecătorii sunt ghidați de înțelegerea proprie despre corectitudine și dreptate, pe de altă parte străduindu-se să obțină rezultate echitabile în deciziile lor. Aceasta include luarea în considerare a drepturilor și intereselor tuturor părților implicate, aplicarea imparțială a legii și asigurarea faptului că indivizii sunt tratați echitabil și conform legii. Valorile și convingerile personale ale judecătorilor pot influența în mod direct procesul de interpretare a legii și luare a deciziilor judiciare, în special în cazurile care implică probleme morale sau etice. Această influență poate fi observată în deciziile judecătorilor cu privire la probleme precum avortul, justiția penală și libertatea de exprimare, discriminarea, violența sau litigiile de familie. Într-o altă dimensiune, judecătorii sunt influențați de normele și valorile sociale predominante ale comunității lor sau ale comunității din care aceștia provin. Aceste norme le pot modela înțelegerea echității, justiției și a rolului adecvat al sistemului judiciar în societate. Cu toate acestea, realitatea luării deciziilor judiciare este mult mai nuanțată. În umbra raționamentului juridic se află o interacțiune complexă de factori care influențează rezultatul final al unui caz examinat.

Într-o analiză din 2016[3], publicată în revistele Harvard University, autorii concluzionează următoarele: „Când li s-a cerut să spună dacă erau conștienți de studiile care au arătat disparități rasiale în sentințe, aproape toți judecătorii pe care i-am intervievat au recunoscut existența disparităților rasiale și au exprimat îngrijorare cu privire la aceasta. Atunci când au fost intervievați, judecătorii s-au bazat pe tratament

diferențiat (de exemplu, tratament discriminatoriu din partea oficialilor tribunalului sau a polițiștilor) și impact disparat (de exemplu, rate diferențiate de infracțiuni penale ca urmare a sărăciei, disfuncțiilor familiale sau efectele disparate ale legilor formal neutre) pentru a explica disparitățile rasiale. [...] Unii judecători care au oferit explicații privind tratamentul diferențiat, plasează instanța într-o societate discriminatorie mai largă. Judecătorul 35, un bărbat alb, atribuie existența disparităților rasiale așa-numitului rasism instituțional. El ne-a spus că *„rasismul impregnează totul"* în Statele Unite și, prin urmare, și în instanțe. Atunci când a fost sondat mai departe, judecătorul 35 a clarificat faptul că rasismul pe care îl identifică nu este *„discriminare flagrantă, intenționată",* ci prejudecata rasială care *„afectează percepțiile tuturor"*. Judecătorul 133, un bărbat minoritar, a remarcat în mod similar că discriminarea *„pervadează întregul sistem",* afectând tratamentul nu numai al inculpaților penali, ci și al oficialilor minoritari ai instanței de către colegii lor albi".

Acest articol încearcă să dezvăluie stratificarea filozofică a acestui proces complicat, explorând motivațiile și considerentele care ghidează judecătorii în deciziile pronunțate, iar astfel, fundamentul deciziilor judiciare se reliefează *inter alia*, în fundamentele cadrului legal în care își desfășoară activitatea judecătorii. Acest cadru cuprinde legi, jurisprudență și principii juridice care oferă parametrii necesari pentru interpretare și aplicare. Judecătorii sunt obligați să ia în considerare aceste surse juridice și să le aplice la faptele specifice cauzelor care le sunt prezentate. Cu toate acestea, procesul de interpretare în sine nu este lipsit de subiectivitate. Judecătorii, în procesul de luare a deciziilor judiciare însă, trebuie să se confrunte cu ambiguitățile din cadrul legii, să reconcilieze precedentele conflictuale și să aleagă între interpretări concurente. Acest exercițiu de judecată necesită să se bazeze pe filozofiile judiciare, experiențele personale și contextul social, toate acestea influențând interpretarea finală a legii.

Judecătorii urmează în acest sens, să interpreteze legile pentru a determina sensul și aplicarea acestora în cazuri specifice, pe care le examinează. Aceasta implică analiza textelor de legi, luarea în considerare a istoriei și intenției legislative și aplicarea diferitelor reguli de interpretare, cum ar fi textualismul, intenția și originalismul. În alte sisteme juridice, judecătorii sunt legați de precedent, ceea ce înseamnă că trebuie să urmeze deciziile instanțelor superioare din jurisdicția lor. Acest lucru creează un sistem de *stare decisis*, promovând consistența și predictibilitatea în lege. Cu toate acestea, judecătorii pot, de asemenea, să distingă cazurile anterioare pe baza diferențelor de fapt sau să perfecționeze principiile juridice în timp.

Într-o altă accepțiune, judecătorii se bazează, de asemenea, pe principiile legale stabilite, cum ar fi corectitudinea, justiția și egalitatea, pentru a-și ghida deciziile. Aceste principii pot influența interpretarea legilor, în sens larg și a jurisprudenței, precum și pot oferi un cadru pentru rezolvarea problemelor juridice noi. Însă dincolo de cadrul legal, judecătorii se ghidează de propriile „filozofii judiciare". Aceste filozofii reprezintă opiniile lor fundamentale cu privire la rolul sistemului judiciar, interpreta-

rea dreptului și relația dintre lege și societate. Unii judecători aderă la o abordare strict textualistă, subliniind sensul literal al textelor juridice. Alții adoptă o abordare mai intenționată, încercând să interpreteze legea într-un mod care să-și îndeplinească scopul de bază și să promoveze justiția socială. Alții adoptă o abordare mai pragmatică, echilibrând principiile juridice cu realitățile societale și încercând să obțină rezultate practice. Aceste fundamente filozofice influențează semnificativ modul în care judecătorii abordează problemele juridice și ajung la concluzii. În contextul filozofiilor judiciare, am putea distinge spre exemplu, într-o primă accepțiune - textualismul. Această filozofie subliniază sensul simplu al textelor legale și încearcă să evite activismul judiciar. Judecătorii „textuali" consideră că rolul lor este să aplice legea așa cum este scrisă, fără a-și impune propriile valori personale sau preferințe politice. Pe de altă parte purpozitivismul se concentrează pe scopul și intenția din spatele legii, căutând să interpreteze textele legale într-un mod care să le îndeplinească obiectivele subiacente. Judecătorii în acest sens iau în considerare contextul istoric, consecințele sociale și potențialele implicații ale deciziilor lor. Pragmatismul subliniază, în continuare, consecințele practice ale deciziilor judiciare și caută să obțină rezultate corecte. Judecătorii pragmatici echilibrează principiile juridice cu realitățile societale și pot fi mai dispuși să adapteze legea la circumstanțele în schimbare.

Procesul decizional judiciar nu este imun nici la presiunile externe. Opinia publică, controlul din partea presei și considerațiile politice pot juca, împreună și fiecare separat, un rol extrem de important în influențarea pronunțărilor judiciare. Judecătorii sunt adesea atenți la potențialele consecințe ale deciziilor lor, atât pentru indivizii implicați, cât și pentru societatea în general. Această conștientizare poate determina judecătorii să-și tempereze hotărârile pentru a evita reacția publică sau interferența politică. Deși se așteaptă ca judecătorii să fie independenți și imparțiali, realitatea este că aceștia operează într-un mediu social și politic complex care le poate influența luarea deciziilor. Judecătorii sunt adesea conștienți de opinia publică în jurul deciziilor lor și pot fi reticenți în a emite decizii care sunt extrem de nepopulare.

În societățile în care opinia și influența publică exercită o presiune considerabilă, acest lucru îi determina să-și tempereze deciziile pentru a evita reacțiile sau criticile publice. Acoperirea mass-media a cazurilor importante poate influența, de asemenea, luarea deciziilor judiciare. Judecătorii pot fi îngrijorați de modul în care deciziile lor vor fi prezentate în mass-media și ar putea încerca să evite emiterea de hotărâri care ar putea genera publicitate negativă. O viziune foarte interesantă și controversată în aceeași timp. În unele cazuri, judecătorii pot fi influențați de considerente politice, cum ar fi opiniile guvernului sau impactul potențial al deciziilor lor asupra alegerilor viitoare. Acest lucru este o preocupare reală în țările cu sisteme judiciare extrem de politizate.

Examinarea proceselor de luare a deciziilor judiciare în diferite sisteme juridice relevă o gamă fascinantă de abordări și influențe. Sistemele de drept comun,

de exemplu, se bazează în mare măsură pe precedent, judecătorii fiind obligați să respecte deciziile instanțelor superioare. Într-o accepțiune comparativă, în sistemele *common law*, bazate pe precedent judiciar, judecătorii sunt obligați să respecte deciziile instanțelor superioare. Acest lucru creează un sistem mai previzibil și cu, aparent, mai multe reguli, dar poate duce și la rigiditate și la o dependență excesivă față de deciziile anterioare. Pe de altă parte, în sistemele romanice, judecătorilor li se acordă o mai mare discreție în interpretarea legii – ceea ce crează un sistem mult mai flexibil și mai dinamic. Această abordare însă, poate genera și îngrijorări cu privire la independența și responsabilitatea judiciară. În contextul acestor accepțiuni, precum și ținând cont de specificul altor sisteme, cum ar fi cel hibrid sau dualist, procesul de luare a deciziilor judiciare ar putea fi abordat și analziat diferit, iar circumstanțele externe de background în acest sens, deși identice, ar putea avea finalități diferite, transpuse în deciziile care urmează a fi luate de acești judecători.

Considerațiuni finale

Procesul de luare deciziilor judiciare este un fenomen complex și cu mai multe fațete, modelat de o multitudine de factori dincolo de simpla aplicare a normelor juridice. Înțelegerea acestor factori este esențială pentru a aprecia nuanțele hotărârilor judiciare pronunțate și pentru răspunderea pe care o poartă judecătorii pentru deciziile lor. În contextul backgroundului social al judecătorilor și interferențele sale cu procesul decizional, putem delimita o serie de măsuri care pot fi luate pentru a reduce influența factorilor sociali asupra deciziilor judecătorilor. Aceste măsuri includ diversitatea judecătorilor: o instanță mai diversă este mai puțin probabil să fie afectată de prejudecățile rasiale sau de alte forme de discriminare. O altă componentă extrem de importantă este formarea inițială și continuă a judecătorilor în domeniul diversității și al echității – un aspect care poate ajuta la sensibilizarea acestora cu privire la modul în care propriile prejudecăți pot le influența deciziile. În aceeași ordine de idei, asigurarea transparenței deciziilor judecătorilor poate ajuta la identificarea și reducerea influenței factorilor sociali, datorată accesibilității și asigurării unui nivel în plus de vizibilitate.

Referințe bibliografice:

1. Cristea D., Tratat de psihologie socială. București: Editura Trei, 2015. ISBN 978-606-719-296-4.
2. Gibson, J. L., Caldeira, G. A., & Baird, B. N. (1992). On the legitimacy of national high courts: A comparative analysis of the United States, United Kingdom, Canada, and Australia. American Journal of Political Science, 36(2), 454-493.
3. M. Clair, A.S. Winter. How judges think about racial disparities: situational decision-making in the criminal justice system, 2016. Harvard University.

Criminology 1-28: 10.1111/1745-9125.12106. Disponibil online la: https://shorturl.at/lCIT2 [citat 10.12.23].
4. Posner, Richard A. How judges think. Oxford University Press, 20.
5. Schill, M., & Martin, P. S. (2012). Gender and judicial decisions: An empirical analysis of federal district court judges. Law & Society Review, 46(2), 433-464.
6. Schwartz, J. C., & Spohn, C. (2007). Attitudes toward racial and ethnic disparities in criminal justice: A study of judges. Justice Quarterly, 24(2), 281-303.